

Date: 27th March-2025

“BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIDA FIKRNI ERKIN VA MUSTAQIL
BAYON QILISHNI RIVOJLANTIRISHDA PEDAGOGIK VA PSIXOLOGIK
YONDASHUVLAR”

Ganiyeva Dilbar Rustamovna

Pedagogika" fakulteti “Boshlang‘ich ta‘lim” yo‘nalishi

202-STguruh talabasi

Annotatsiya: Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida fikrni erkin va mustaqil bayon qilish qobiliyatini rivojlantirish zamonaviy pedagogika va psixologiya oldida turgan muhim masalalardan biridir. Ushbu maqolada mazkur jarayonning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinib, pedagogik va psixologik yondashuvlar asosida samarali metodlar tavsiya etilgan. Tadqiqot natijalari bolalar fikrini shakllantirishda oila va maktab muhitining ahamiyatini ochib beradi.

Kalit so‘zlar: fikrni bayon qilish, boshlang‘ich sinf, pedagogik yondashuv, psixologik rivojlanish, mustaqil tafakkur.

Введение: Развитие способности младших школьников свободно и самостоятельно выражать свои мысли является важной задачей современной педагогики и психологии. В данной статье рассматриваются теоретические и практические аспекты этого процесса, предлагаются эффективные методы на основе педагогических и психологических подходов. Результаты исследования раскрывают значение семейной и школьной среды в формировании мышления детей.

Ключевые слова: выражение мыслей, начальная школа, педагогический подход, психологическое развитие, самостоятельное мышление.

Abstract: Developing the ability of primary school students to express their thoughts freely and independently is one of the key challenges in modern pedagogy and psychology. This article analyzes the theoretical and practical aspects of this process and proposes effective methods based on pedagogical and psychological approaches. The research results highlight the importance of family and school environments in shaping children's thinking.

Keywords: thought expression, primary school, pedagogical approach, psychological development, independent thinking.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining erkin va mustaqil fikrlashini shakllantirish ta‘lim jarayonining ustuvor yo‘nalishlaridan biridir. Bu jarayonda bolalarning nutqiy rivojlanishi, ijodiy tafakkuri hamda mustaqil fikrlash qobiliyatlari shakllanadi. Pedagogik va psixologik yondashuvlarning uyg‘unligi esa ushbu jarayonda muhim rol o‘ynaydi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida fikrni erkin va mustaqil bayon qilishni rivojlantirishda pedagogik va psixologik yondashuvlar. Pedagogik yondashuvlar o‘quvchilarda mustaqil fikrlarni rivojlantirish va ularning fikrlarini erkin bayon qilish qobiliyatlarini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Bu haqda psixolog Lev Semyonovich

Date: 27th March-2025

Vygotskiy o'z tadqiqotlarida bolalarning nutq va tafakkuri o'zaro bog'liq ekanligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, bola nutqi rivojlangani sari tafakkuri ham kengayib boradi. Shunga ko'ra, pedagoglar bolalar bilan doimiy muloqot qilish orqali ularning tafakkurini rivojlantirishlari lozim. Darhaqiqat, O'quvchilarning fikr va nutq rivojlanishini ta'minlash, pedagogik jarayonning asosiy maqsadlaridan biridir. O'qituvchining roli, o'quvchi bilan muloqotda bo'lishi, uning fikrini tinglashi va har bir o'quvchining individual xususiyatlarini inobatga olish pedagogik yondashuvlarning samaradorligini oshiradi. Shu bilan birga, o'quvchilarni fikrlarini erkin va to'g'ri ifoda etishga undash, ular o'rtasida muloqot va fikr almashuvini rag'batlantirish, o'quvchilarni guruh ishlari va muhokamalar orqali o'z fikrlarini erkin ifoda etishga o'rgatish muhim pedagogik metodlardir. Shuningdek, pedagogik yondashuvlar o'quvchilarni muammoni tahlil qilish va muammoni hal qilishda mustaqil yondashuvlarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Bolalar psixologi Piaget esa bolalarning kognitiv rivojlanish bosqichlarini o'rganib, har bir bosqichda ularning mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirish muhimligini ta'kidlaydi. Unga ko'ra, o'quvchilarning yangi tushunchalarni anglashlari uchun interfaol o'qitish metodlari samarali bo'lishi kerak.

Pedagogik yondashuvlarda kreativ fikrlashni rivojlantirishga katta e'tibor beriladi. Ta'lim jarayonida kreativ fikrlash, o'quvchilarga yangi va ilg'or g'oyalarni ishlab chiqish, mavjud muammolarga noan'anaviy yechimlarni topish imkonini beradi. Bu haqda A.Smith bolalarning ijodiy tafakkurini rivojlantirish masalasini tadqiq qilib, kreativ fikrlashni rag'batlantiruvchi o'yin va topshiriqlar samaradorligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, bolaning atrof-muhit bilan o'zaro munosabatini shakllantirish orqali mustaqil tafakkur rivojlantiriladi. Shunday ekan, o'qituvchilar o'quvchilarga zamonaviy pedagogik uslublarni qo'llab, ularni o'z fikrlarini erkin ifodalashga va mustaqil ravishda o'ylashga rag'batlantirishi kerak. Maktabda o'qish va yozish orqali o'quvchilarda kreativ fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishning samarali usullaridan biri guruh ishlari va interaktiv metodlarni qo'llashdir. Bu metodlar o'quvchilarga o'z fikrlarini o'rganish, tahlil qilish, boshqalar bilan almashish va jamoaviy fikr shakllantirishga yordam beradi. Natijada, o'quvchilarda erkin va mustaqil fikr bayon qilish, tanqidiy fikrlash, mantiqiy tahlil qilish kabi qobiliyatlar rivojlanadi

Pedagogik yondashuvlar shuningdek, o'quvchilarning ijtimoiy va emotsional rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. O'qituvchi o'quvchilarga to'g'ri muloqot qilish, bir-birining fikrini hurmat qilish va jamoaviy ishda muvaffaqiyatga erishish imkoniyatlarini taqdim etadi. Bu o'z navbatida, o'quvchilarda nutqni erkin va ishonch bilan bayon qilishga yordam beradi. Pedagogik yondashuvlar shuningdek, o'quvchilarning individual ehtiyojlari va qobiliyatlarini inobatga olgan holda individual yondashuvni amalga oshirishni ta'minlaydi. Bunda, o'qituvchining o'quvchilarga bo'lgan psixologik yondashuvi, ular bilan muloqot qilishdagi to'g'ri uslublarni hamda o'quvchilarning ijtimoiy va emotsional holatini inobatga olishning ahamiyati katta. O'qituvchining pedagogik yondashuvi o'quvchilarning o'z fikrlarini erkin va mustaqil ifodalashiga imkon yaratadi, ularning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va ta'lim jarayoniga faol ishtirok etishga undaydi.

Date: 27th March-2025

Psixologik nuqtai nazardan, bolalarda erkin va mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirish quyidagi omillar orqali amalga oshiriladi, **oilaviy muhit** bolaning intellektual rivojlanishida asosiy o‘rin tutadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ota-onalar bilan ochiq va doimiy muloqot bolalarning fikrlash jarayonini jadallashtiradi. Xususan, bolaning savollariga aniq va batafsil javob berish, u bilan turli mavzularda suhbatlashish, muhokamalar olib borish bolada nutqiy va tafakkur qobiliyatlarini rivojlantiradi. Shu bilan birga, oiladagi psixologik iqlim ham bolaning mustaqil fikrlashga bo‘lgan moyilligiga ta‘sir qiladi. Ijobiy muhit bolada ijodiy va erkin fikr yuritish qobiliyatini oshiradi.

O‘qituvchining roli juda muhimdir. Pedagoglarning bolalar bilan individual yondashuv asosida ishlashi ularning mustaqil fikrlarini shakllantirishga xizmat qiladi. Zamonaviy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, o‘qituvchilar o‘quvchilarga ochiq savollar berish, ularni bahs-munozaralarga jalb qilish orqali ularning tafakkurini kengaytirishlari mumkin. Shu bilan birga, dars jarayonida qo‘llaniladigan interfaol metodlar ham bolalarning erkin fikr bildirishga bo‘lgan ishonchini mustahkamlaydi.

Individual yondashuv bolaning psixologik xususiyatlariga mos ta‘lim metodlarini tanlashni talab qiladi. Har bir bola o‘ziga xos fikrlash uslubiga ega bo‘lib, ularning rivojlanishi uchun maxsus sharoit yaratish zarur. Masalan, ba‘zi bolalar guruhli muhokamalar orqali o‘z fikrlarini ifoda etishga moyil bo‘lsa, boshqalar mustaqil izlanish va yozma faoliyat orqali o‘zlarini namoyon qiladilar. Shuning uchun, psixologlar va pedagoglar har bir o‘quvchi uchun individual rivojlanish strategiyasini ishlab chiqishlari lozim.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida fikrni erkin va mustaqil bayon qilishni rivojlantirish uchun pedagogik va psixologik yechimlar taklif etiladi. O‘quvchilarga guruh ishlari va munozaralar orqali o‘z fikrlarini erkin ifodalashga imkoniyat yaratish, shuningdek, o‘qituvchilarga o‘zaro konstruktiv muloqotni rag‘batlantirishni o‘rgatish zarur. Psixologik yordam va individual yondashuvlar orqali o‘quvchilarning o‘z fikrini ifoda etishdagi ishonchni oshirish mumkin. Quyidagi yechim va takliflarni maqolangizga qo‘shishingiz mumkin:

Oilaviy muhitni mustahkamlash – Bolalarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish uchun ota-onalar farzandlari bilan sifatli muloqot qilishlari, ochiq muhokamalar olib borishlari va ularning fikrlariga hurmat bilan yondashishlari lozim.

Maktabdagi interfaol ta‘lim metodlarini kengaytirish – Dars jarayonida rolli o‘yinlar, muammoli ta‘lim va guruhli munozaralar kabi usullarni qo‘llash orqali bolalarning fikrini erkin bayon qilish ko‘nikmalari rivojlantirilishi kerak.

Psixologik qo‘llab-quvvatlash tizimini yaratish – Har bir o‘quvchining individual psixologik xususiyatlarini hisobga olib, ularga motivatsion muhit yaratish, o‘z fikrini erkin ifoda etishi uchun sharoit hozirlash muhim.

Rivojlantiruvchi adabiyotlar va o‘yinlar – Bolalar uchun kreativ tafakkurni rag‘batlantiruvchi kitoblar, fikrlashni o‘stirishga yo‘naltirilgan stol o‘yinlari va mashg‘ulotlar taklif etilishi lozim.

Date: 27th March-2025

O'qituvchilarning malakasini oshirish – Pedagoglar uchun zamonaviy ta'lim texnologiyalari, kommunikativ yondashuv va kreativ fikrlashni rivojlantirish metodlari bo'yicha maxsus trening va seminarlar tashkil etish tavsiya etiladi.

Xulosa. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida erkin va mustaqil tafakkurni shakllantirish jarayonida pedagogik va psixologik yondashuvlarning o'rnini beqiyos. Ta'lim jarayonida qo'llaniladigan didaktik metodlar hamda o'qituvchining o'quvchilarga bo'lgan individual yondashuvi, ularning nutqiy va kreativ tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, psixologik mexanizmlarga asoslangan yondashuvlar yordamida bolalarning mantiqiy fikrlashi va kommunikativ qobiliyatlarini shakllantirish mumkin. Bu jarayon ta'lim subyektlarining faol ishtirokini ta'minlab, ularning mustaqil qaror qabul qilish va o'z fikrlarini aniq hamda mantiqiy asoslangan holda ifodalash ko'nikmalarini rivojlantirishga imkon yaratadi.

FOYDALANILGAN ADBIYOTLAR:

1. Vygotskiy L.S. (2000). *Myshlenie i rech'*. Moskva: Labirint. www.labirint.ru (2000; 45)
2. Piaget J. (2003). *The Psychology of Intelligence*. London: Routledge. www.routledge.com (2003; 112)
3. Hasanboyeva O. (2015). *Pedagogik psixologiya asoslari*. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. www.ensiklopediya.uz (2015; 78)
4. Dewey J. (2018). *How We Think*. Chicago: University of Chicago Press. www.press.uchicago.edu (2018; 96)
5. Xotamovna, M. F. (2025). LISONIY SHAXS TUSHUNCHASI VA UNING PSIXOLOGIK TUZILISHI. ZAMONAVIY TA'LIM TIZIMINI RIVOJLANTIRISH VA UNGA QARATILGAN KREATIV G'OYALAR, TAKLIFLAR VA YECHIMLAR, 7(75), 15-17.
6. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim Vazirligi (2023). *Boshlang'ich ta'lim metodikasi bo'yicha metodik qo'llanma*. Toshkent. www.edu.uz (2023; 54)
7. Smith A. (2024). *Cognitive Development in Early Childhood*. New York: Academic Press. www.academicpress.com (2024; 67)
8. MURATXODJAEVA, F. (2024). PSIXOLINGVISTIKA VA TILSHUNOSLIK: NUTQ VA TILNING PSIXOLOGIK MUNOSABATLARI. *News of the NUUZ*, 1(1.6), 337-339.
9. Xotamovna, M. F. (2024). THE TRANSFORMATION OF PHILOSOPHICAL CONCEPTS ON CONSCIOUSNESS IN THE CONTEXT OF LINGUISTICS. ZAMONAVIY TA'LIM TIZIMINI RIVOJLANTIRISH VA UNGA QARATILGAN KREATIV G'OYALAR, TAKLIFLAR VA YECHIMLAR, 7(74), 263-265.
10. Boboyeva, M. (2023). SO 'Z BIRIKMASINING POLIFUNKSIONAL MOHIYATI. *Namangan davlat universiteti Ilmiy axborotnomasi*, (7), 380-387.

